

According to the results of the study, it is proposed to enshrine in the national legislation an independent object of insurance – property rights to objects of intellectual property, acquisition, implementation and disposal of intellectual property rights; and also the need to form a culture of insurance of various risks in the field of intellectual property in practice is noted.

Keywords: *insurance, intellectual property, protection of rights and interests, innovative relations, legislative regulation.*

УДК 346.9

DOI 10.31558/2786-5835.2024.1.26

Петухова Наталя Олександрівна,
здобувач ступеня «Доктор філософії»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ, ЯКІ ВИНИКЛИ ПІД ЧАС ПЕРЕБУВАННЯ ПРАВОВЛАСНИКА У ШЛЮБІ

У статті досліджено питання щодо визнання спільним сумісним майном подружжя майнових прав на торговельні марки. У цій статті проаналізовано аспекти, які треба врахувати під час вирішення питання поділу майнових прав між подружжям, де один з подружжя є ФОП. Внаслідок дослідження запропоновано законодавчо передбачити у Сімейному кодексі України норму, якою визначити, що другий з подружжя, який не вказаний у свідоцтві про реєстрацію торговельної марки, має право на частину одержаних другим з подружжя доходів від використання торговельної марки, а також скоригувати формулювання ст. 190 ЦК України з метою усунення суперечностей під час вирішення питання можливості поділу майнових прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: *інтелектуальна власність, спільна сумісна власність, майнові права, торговельна марка, комерційне найменування, суб'єкт господарювання, захист прав, сфера господарювання.*

Постановка проблеми. Належне законодавче регулювання є важливим для успішного розвитку та функціонування підприємництва. Сьогодні стрімкого розвитку набувають різноманітні напрями бізнесу, а, як відомо, успіх починається зі вдало обраної торговельної марки, яка надалі слугуватиме орієнтиром для споживача у виборі товарів та послуг і стане брендом.

Правові норми щодо правового режиму прав на зазначений об'єкт інтелектуальної власності є недосконалими, що зумовлює труднощі для бізнесу.

Цивільний кодекс України достатньо чітко врегульовує питання правового режиму речових прав, спільної власності. Щодо прав на об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема торговельну марку, національне законодавство не передбачає однозначних правил щодо набуття та реалізації спільних прав, зокрема це стосується й ситуацій, коли декілька осіб заявляють свої права на торговельну марку. Насамперед зазначене актуально для прав на торговельну марку, які зареєстровані за фізичною особою-підприємцем, яка перебуває у шлюбі.

Норма ч. 1 ст. 190 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) визначає, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Водночас згідно з ч. 2 цієї статті, майнові права визнаються речовими правами [1]. Натомість майнові права інтелектуальної власності до речових прав не належать, вони становлять окремий вид прав, які називають «виключні права». Відповідно виникає питання, чи можна поширювати положення про спільну сумісну власність на речі і поділ майна між подружжям на відносини щодо майнових прав на торговельні марки? Законодавець не дає відповіді на це питання. У Сімейному кодексі України (далі – СК України) відсутні будь-які положення щодо правового режиму майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, які набуті під час шлюбу. Тому враховуючи, що більшість підприємців намагається зареєструвати певну торговельну марку для своєї господарської діяльності, а також беручи до уваги, що в Україні працюють більше 2 млн фізичних осіб-підприємців [2], важливим є вироблення чіткого і обґрунтованого підходу щодо удосконалення чинного законодавства в частині правової визначеності стосовно приналежності майнових прав на торговельну марку, які набуті під час шлюбу, та розподіл таких прав.

У науковій літературі тематика інтелектуальної власності досліджується у працях І. Коваль, В. Тропіної, І. Якубівського, Н. Кузнецової, О. Харитонової та ін. Питання здійснення прав на торговельні марки під час шлюбу аналізуються, зокрема, В. Кратом, В. Бажановою, Н. Товстун. Загалом питання спільної сумісної власності подружжя досліджували Л. Майданик, А. Смородина, В. Євко. Водночас, враховуючи дискусійність вказаної проблематики, потребують подальшої розробки положення щодо можливості поширювати на них режим спільної сумісної власності подружжя.

Метою цієї статті є обґрунтування положень щодо удосконалення національного законодавства про правовий режим майнових прав на торговельну марку, які виникли під час перебування їх власника у шлюбі, і розробка пропозицій з удосконалення чинних норм СК України та ЦК України з зазначених питань.

Виклад основного матеріалу. Права інтелектуальної власності можуть належати кільком особам спільно, і реалізуються ними або в порядку, який визначений у договорі, або без нього (ст. 428 ЦК України). Зрозуміло, що існування договору сприяє визначеності і посилює можливості уникнути суперечностей між сторонами з приводу їх прав на об'єкт інтелектуальної власності, а за його відсутності – сторони можуть розраховувати на те, що шляхи реалізації їх прав будуть законодавчо унормованими.

У контексті дослідження заявленої проблематики звернемось до норм СК України.

Так, за змістом ст. 60, 61 СК України майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності

незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самотійного за-робітку (доходу); вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя; об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту.

З огляду на зміст вказаних статей СК України у системному зв'язку зі ст. 190 ЦК України, слідує, що об'єктом права спільної сумісної власності подружжя можуть бути й майнові права. Однак, незважаючи на формулювання ч. 1 ст. 61 СК України, яке охоплює усе майно незалежно від його видових та/або родових ознак (окрім виключеного з цивільного обороту), у цій же статті є також конкретизація щодо певного майна, яке може бути спільним сумісним майном. Можна припустити, що така конкретизація зумовлена необхідністю усунути сумніви щодо приналежності того чи іншого майна до спільного майна подружжя, однак майнові права на об'єкти інтелектуальної власності до такого переліку прямо не включені. Й у ст. 57, 58 СК України, у яких йдеться про види майна, що є особистою приватною власністю одного з подружжя, на яке режим спільної власності не поширюється, вони також не зазначені. Відповідно прямої вказівки в СК України щодо приналежності майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності немає, отже – до якого виду майна (спільного чи особистого) належить, зокрема, й право на торговельну марку, закон не визначає.

Дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпорядження майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, що передбачено у ст. 63 СК України, а також вони мають право поділити таке майно (ст. 69 СК України). Тобто загалом ідеться про можливість поділу будь-якого майна, у тому числі – й майнових прав. Однак, якщо положення статті 69 СК України аналізувати в сукупності з положеннями ЦК України, то вбачається наявна неузгодженість, оскільки ЦК України передбачає поділ лише речей.

У статті 71 СК України визначено способи та порядок поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, та зазначено, що майно, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі; неподільні речі присуджуються одному з подружжя; у певних випадках допускається присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно. Зі змісту цієї статті вбачається, що законодавець визначив способи поділу майна, яке має своє матеріальне (речове) втілення. Майнові права на об'єкти інтелектуальної власності фактично, тобто в натурі, розподілити неможливо, оскільки вони безтілесні; присудження грошової компенсації за, скажімо, уявну ідеальну частку майнових прав (оскільки фактично частку виділити неможливо) є навряд чи універсаль-

ним та справедливим підходом з огляду на природу об'єктів інтелектуальної власності та особливостей їх створення і правової охорони.

Треба зазначити, що створенню об'єкта інтелектуальної власності, як-от торговельна марка, передуює ідея ведення господарської, зокрема підприємницької, діяльності. А будь-яка підприємницька діяльність має на меті одержання прибутку. Тобто поштовхом до створення об'єкта інтелектуальної власності, як торговельна марка, є намір провадити підприємницьку діяльність у такий спосіб, щоб бути виокремленим та впізнаваним серед інших виробників товарів або надавачів послуг, та мати відповідний правовий захист своєї ділової репутації. Зрозуміло, що створення торговельної марки, власне – самого позначення, є, за рідкісним винятком, імовірніше, необхідністю для успішного підприємництва, а не продуктом творчої діяльності, хоча у певний спосіб творчий підхід необхідний для створення унікального, неповторного логотипу.

Набуття права на торговельну марку засвідчується свідоцтвом, яке може бути видано на ім'я декількох осіб, у місячний строк після державної реєстрації торговельної марки (ст. 494 ЦК України, ч. 3 ст. 5, ч. 1 ст. 14 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»).

Зі вказаного вище слідує, що декілька осіб можуть мати право на використання однієї й тієї ж торговельної марки; таке право закріплюється за ними ще під час реєстрації торговельної марки. Якщо декілька осіб вирішили здійснювати підприємницьку діяльність як партнери або відокремлено один від одного під однією торговельною маркою, то ймовірніше, між ними досягнута домовленість щодо способу використання торговельної марки, виду продукції, яка нею маркується, з метою врегулювання інтересів кожного, та враховано запобіжники задля недопущення взаємного перешкоджання особам-власникам цієї торговельної марки успішно розвивати бізнес. Якщо ж договору немає, а підстави виникнення прав на об'єкт інтелектуальної власності вказують на їх належність спільно декільком особам, то такі права здійснюються ними спільно, тобто за усною домовленістю між собою.

Так, ліцензіари повинні врахувати, що, наприклад, виробництво однакової продукції під однією й тією ж торговельною маркою може зумовити плутанину для споживача в тому, хто є дійсним виробником, а це вплине на формування репутації виробника; незрозумілим є питання, до кого пред'являти претензії; добросовісний виробник може опинитися в ситуації безпідставних звинувачень через те, що інший суб'єкт виробляє таку ж продукцію нижчої якості. Однак у ситуації, коли на права на торговельну марку претендує другий з подружжя, який не вказаний у свідоцтві на торговельну марку, то зрозуміло, що у підприємця виникають побоювання щодо можливості далі реалізовувати свої права на цю торговельну марку, якщо вона буде визнана спільним сумісним майном по-

дружжя. Очевидно, що наявність спору між подружжям не є тим чинником, що позитивно впливає на розвиток бізнесу, оскільки домовленості між ними або неможливі взагалі, або є вкрай складними.

Відповідно до ст. 11-1 Закону, до прийняття Національним органом інтелектуальної власності (НОІВ) рішення за заявкою заявник має право поділити заявку на дві і більше заявок (виділені заявки) шляхом розподілу між ними перелічених у цій заявці товарів і послуг так, щоб кожна з виділених заявок не містила товари і послуги, споріднені з товарами і послугами, переліченими в інших заявках. Отже, на початковому етапі створення торговельної марки поділ майнових прав на неї зводиться до можливості поділити заявку на торговельну марку або передати права на її використання щодо певних товарів, які виробляються під такою маркою. У першому випадку такий поділ залежить від волі заявника ще до моменту одержання свідоцтва, на що вплив через прийняття судом рішення є неможливим; у другому випадку поділ можливий за відповідним договором, що також передбачає вільне волевиявлення сторін на його укладення та консенсус між ними. Якщо ж питання поділу постає в суді, то зрозуміло, що домовленості відсутні або не досягли позитивного результату.

Постає питання, або є можливим поділ майнових прав на торговельну марку тоді, коли підприємець не бажає такого поділу (тобто його воля на договірну співпрацю з іншим суб'єктом відсутня), адже поділ у будь-якому випадку вплине на бізнесові процеси і на фінансові результати діяльності? Чи не вплине це на якість продуктів або послуг, прибуток від продажу, репутацію? Чи можливий поділ з метою захисту прав одного з подружжя за своїм характером є примусовим, всупереч волі іншої сторони?

У спорах про визнання спільною сумісною власністю подружжя найчастіше ставиться питання про визнання торговельної марки спільним сумісним майном, і не завжди заявляється вимога саме про поділ майнових прав на торговельну марку. Розуміння того, якою є мета другого з подружжя у разі заявлення вимоги про визнання майнових прав спільним майном (це можливість надалі розвивати свою відокремлену підприємницьку діяльність, бути партнером у вже наявному бізнесі, або ж метою є отримувати доходи від уже наявної підприємницької діяльності другого з подружжя) дає змогу передбачити, які з можливих наслідків для бізнесу треба очікувати. Однак чинник мети (оскільки це є суб'єктивним емоційним фактором) не може і не повинен братись до уваги під час розв'язання проблеми належності торговельної марки до спільного майна. Мають бути сформульовані аргументи щодо неможливості встановлення режиму спільної сумісної власності подружжя на торговельну марку, або навпаки.

Отже, висновуємо, що питання поділу виключних майнових прав на торговельну марку між подружжям у належний спосіб на законодавчому рівні не вре-

гульовано, оскільки є неузгодженість між нормами ЦК України, зокрема ст. 190, якою встановлено, що майнові права є речовими, та ст. 61 СК України, якою охоплено й майнові права як складник майна. Водночас не враховано специфіки майнових прав інтелектуальної власності, до яких неможливо застосовувати правила поділу, що встановлені для об'єктів, яким притаманні речові властивості, оскільки об'єкти права інтелектуальної власності та майнові права на них мають іншу природу та суттєво відрізняються від речей і речових прав.

Ознайомившись із судовою практикою у спорах про поділ майнових прав на торговельні марки, доходимо висновку про відсутність усталеної судової практики за такою категорією справ. Так, 18 липня 2022 р. Голосіївським районним судом м. Києва було ухвалено рішення у справі № 752/23427/21 про поділ спільного майна подружжя, яким, зокрема, було вирішено питання розподілу прав на об'єкти інтелектуальної власності – торговельну марку та промислові зразки. Суд, встановивши, що відповідач (чоловік) набув право власності на знаки для товарів та послуг, права на патент на промисловий зразок та корисну модель у період шлюбу, за спільні кошти подружжя, в інтересах сім'ї, визнав їх сумісним майном подружжя, яке підлягає поділу в рівних частках (без виділу часток) між сторонами [3]. Апеляційний суд, скасовуючи таке рішення суду першої інстанції, вказав, що у зв'язку з відсутністю чітких критеріїв щодо чинників, які беруться до уваги під час визнання права інтелектуальної власності спільною сумісною власністю подружжя та його подальшого поділу, треба зважати на загальноправові принципи справедливості та добросовісності: момент виникнення права, джерело набуття права, спільна участь особистою працею кожного з подружжя в набутті прав інтелектуальної власності. Встановивши, що належних та допустимих доказів того, що позивач брала участь у створенні відповідачем об'єктів інтелектуальної власності своєю особистою працею та коштами, немає, суд відмовив у позові [4].

11 листопада 2016 р. Луцьким міськрайонним судом Волинської області ухвалено рішення у справі № 161/11764/15-ц про поділ майна подружжя, яким вимогу про визнання права інтелектуальної власності на торговельну марку – свідоцтво на знак для товарів та послуг – залишено без задоволення. Водночас суд посилався на те, що майно фізичної особи-підприємця як майно для професійної діяльності члена сім'ї, яке придбане за кошти від своєї діяльності як підприємця і використовується в його підприємницькій діяльності, а не в інтересах сім'ї, треба розглядати як особисту приватну власність, а не як об'єкт спільної сумісної власності подружжя; суд зауважив, що оскільки об'єкт права інтелектуальної власності використовується одним з подружжя у підприємницькій діяльності як фізичною особою-підприємцем, то інший з подружжя має право врахування цього майна під час поділу іншого майна подружжя, а не поділу майна,

яке використовується у підприємницькій діяльності [5]. Переглядаючи рішення у цій справі, у постанові від 6 листопада 2019 р. Верховний Суд дійшов висновку, що право на торговельну марку може бути об'єктом спільного майна подружжя та підлягає поділу за правилами, визначеними главою 8 СК України [6]. Далі, на новому розгляді в суді апеляційної інстанції було ухвалено постанову про визнання за позивачем права спільної сумісної власності подружжя.

У справі № 335/5841/19 позивачем ставилась, зокрема, вимога про визнання недійсними договорів відчуження майнових прав інтелектуальної власності на торговельні марки та промислові зразки. Заводським районним судом м. Запоріжжя 20 січня 2022 р. було ухвалено рішення про задоволення вказаних вимог, яке мотивовано тим, що торговельні марки та промислові зразки були зареєстровані під час шлюбу сторін, кожен з них своєю працею та спільними коштами брав участь у набутті та розвитку цих об'єктів, тому право на них є спільною сумісною власністю подружжя [7]. Залишаючи в силі таке рішення апеляційний суд також вказав, що відсутність згоди одного з подружжя на розпорядження майном є підставою для визнання вказаних правочинів недійсними.

Верховним судом у справі № 201/14163/13, де предметом позову було визнання недійсним договору про оплатну передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку, у постанові від 22 червня 2017 р. було зроблено висновок, що майнові права на торговельну марку можуть бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя [8].

У постанові від 13 серпня 2019 р. у справі № 926/1795/18 Верховний Суд погодився з висновком апеляційного господарського суду про те, що знак для товарів та послуг був лише позначенням товару, а не об'єктом спільної сумісної власності подружжя [9].

У постанові Верховного Суду від 8 травня 2019 р. у справі № 646/1750/17, де предметом спору було визначення частки у праві спільної сумісної власності на винаходи за патентами, зазначено: «...тлумачення статті 428 ЦК України свідчить, що в ній передбачено конструкцію спільності прав інтелектуальної власності. При цьому законодавець не пов'язує спільну належність прав інтелектуальної власності із правовим режимом спільної власності, оскільки вона є притаманною для речових відносин» [10].

У наступних зазначених судових рішеннях також є висновки, які зроблені зі врахуванням не лише предмета спору, а й суб'єктного складу учасників справи, оскільки суди врахували обставину щодо специфіки діяльності господарюючого суб'єкта. Так, у справі № 754/2704/19, яка була розглянута Деснянським районним судом міста Києва 20 січня 2020 р., позивачем виступає фізична особа-підприємець, яка ставить вимогу про припинення порушення авторських прав. У цій справі відповідачка наполягала на тому, що, зокрема, торговельний

знак є спільною сумісною власністю подружжя. Суд дійшов висновку про безпідставність таких доводів, посилаючись, окрім іншого, також на п. 29 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», за змістом якої «...майно приватного підприємства чи фізичної особи-підприємця не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя» [11].

У постанові Верховного Суду від 24 листопада 2021 р. у справі № 675/347/18 про поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя (рухоме та нерухоме майно, грошові кошти, внески до статутного капіталу юридичних осіб), зазначено, що майно фізичної особи-підприємця може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між подружжям з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення правового режиму спільного сумісного майна подружжя та способів його поділу, а також за наявності підстав для втручання у здійснення підприємницької діяльності [12].

У численних постановах Верховного Суду України (11.03.2015 у справі № 6-21цс15, 16.12.2015 у справі № 6-1109цс15, 13.06.2016 у справі № 6-1752цс15), Верховного Суду (від 11.09.2019 у справі № 2107/3988/2012, 06.11.2019 у справі № 161/11764/15-ц, 11.12.2019 у справі № 553/1271/18, 19.02.2020 у справі № 279/6459/14-ц) сформульовано висновок про те, що майно фізичної особи-підприємця може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між ними з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення спільного майна подружжя та способів поділу його між ними. Водночас речі для професійних занять присуджуються тому з подружжя, хто використовував їх у своїй професійній діяльності. Вартість цих речей враховується під час присудження іншого майна другому з подружжя. Майно фізичної особи-підприємця (яке використовується для господарської діяльності фізичною особою-підприємцем) вважається спільним майном подружжя, як і інше майно, набуте в період шлюбу, за умови, що воно придбане за рахунок належних подружжю коштів.

У постанові Верховного Суду України від 02.10.2013 у справі № 6-79цс13 сформульовано висновок про те, що з моменту внесення майна до статутного фонду підприємство є єдиним власником майна і це майно не може одночасно перебувати у власності інших осіб. Навіть у разі передання подружжям свого спільного сумісного майна до статутного фонду приватного підприємства, заснованого одним із них, майно переходить у приватну власність цього підприємства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна

подружжя (а не право власності на саме майно) або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства, або половини майна, що залишилося після ліквідації підприємства [13].

У постанові Верховного Суду України від 3 червня 2015 р. у справі № 6-38цс15 зазначено, що грошові кошти, внесені одним з подружжя, який є учасником господарського товариства, у статутний капітал цього товариства за рахунок спільних коштів подружжя, стають власністю цього товариства, а право іншого з подружжя на спільні кошти трансформується в інший об'єкт – право вимоги на виплату частини вартості такого внеску. Водночас одним з визначних є той факт, що грошові кошти набуті подружжям під час їх спільного проживання [14].

У постанові Верховного Суду від 7 травня 2019 р. у справі № 490/1408/15-ц (провадження № 61-30034св18) наведено такий висновок: якщо один з подружжя є учасником господарського товариства і вносить до його статутного капіталу майно, придбане за рахунок спільних коштів подружжя, то таке майно переходить у власність цього підприємства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства [15].

У рішенні Конституційного Суду України від 19 вересня 2012 р. у справі № 1-8/2012 за конституційним зверненням Приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини 1 статті 61 СК України зазначено, що приватне підприємство (або його частина), засноване одним із подружжя, – це окремий об'єкт права спільної сумісної власності подружжя, до якого входять усі види майна, у тому числі вклад до статутного капіталу та майно, виділене з їх спільної сумісної власності. Отже, статутний капітал та майно приватного підприємства, сформовані за рахунок спільної сумісної власності подружжя, є об'єктом їх спільної сумісної власності [16].

Отже, з аналізу судової практики вбачається, що спори, у яких предметом є майнові права на торговельну марку, виникають доволі часто. Судові рішення у таких справах свідчать про наявність неоднакового підходу до їх вирішення, оскільки однозначної позиції у питанні можливості визнання торговельних марок спільним сумісним майном немає; також залишається незрозумілою процедура їх поділу, хоча численними судовими рішеннями й такі вимоги задовольняються. Так, в одних випадках суди беруть за основу презумпцію спільності майна, набутого за час шлюбу, а в іншому випадку вдаються до аналізу наявності чинників (особиста праця, особисті кошти тощо), на підставі яких встановлюють обставини безпосередньої причетності до створення об'єкта інтелектуаль-

ної власності. Останній підхід, як вбачається, обумовлений саме особливостями об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки під час поділу іншого майна презумпція спільності прав такими чинниками не обґрунтовується. З огляду на вказане ще незрозумілішим є питання можливості подальшої реалізації прав на торговельну марку під час її поділу та/або визнання її об'єктом права за кількома особами.

Значну увагу до питань, пов'язаних із правовим регулюванням спільних права на торговельні марки, приділяє В. Крат. Він визначає осіб, яким спільно належать права на торговельну марку, як співносіїв (чи співсуб'єктів) цих прав, вказуючи, що у таких осіб, як у суб'єктів виключних прав, ап'орі відсутні певні речові правомочності щодо такого нематеріального об'єкта, яким є торговельна марка. Науковець зазначає, що оскільки щодо об'єктів, як-от «безтілесна річ» (зокрема виключне право) виключається встановлення правового режиму речового права та використання речево-правових конструкцій, то правовий режим спільної сумісної власності так позначається на правах на торговельну марку, що зумовлює «появу» спільних прав (подружжя, жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі) [17]. Також він зауважує, що «...торговельну марку можливо охарактеризувати як нетиповий об'єкт інтелектуальної власності; жодного прояву або характеру інтелектуальної творчої діяльності закон не охороняє і не враховує при конструюванні моделі виключних прав на торговельну марку» [18, с.146]. На думку В. Крата, право на торговельну марку може відноситися до спільного майна подружжя, оскільки серед винятків, на які не поширюється правовий режим спільного майна подружжя, відсутнє право на торговельну марку [17]. Вчений у своїй праці розглядає два випадки: коли право на торговельну марку зареєстровано за всіма співносіями (подружжя, жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі), та якщо право на торговельну марку зареєстровано за одним зі співносіїв (наприклад, одним із подружжя). Вказує, що у першому випадку треба застосовувати модель уповноваження (тобто видачі довіреності); відсутність одностороннього правочину, як-от видача довіреності, у цій ситуації свідчить, що співсуб'єкт, який вчиняє правочин щодо розпорядження спільними правами на торговельну марку, діє за відсутності повноважень. У другому випадку має застосовуватися модель згоди; правовий режим спільності прав на торговельну марку в цьому випадку «прихований» для учасників цивільного обороту, їм може бути навіть не відомо, хто є іншим співсуб'єктом; один із подружжя може оспорювати укладений другим із подружжя без її/його згоди, якщо контрагент іншого з подружжя діяв недобросовісно. Отже, В. Крат пояснює, як має здійснюватися реалізація таких прав, не ставлячи під сумнів власне їх належності до спільного майна подружжя.

Н. Яркіна цілком слушно зазначає (з посиланням на думки інших вчених), що виключні права інтелектуальної власності є неподільними, і тому визначення часток у цих правах є неприпустимим, а питання може стояти лише про визначення часток у доходах від використання об'єкта інтелектуальної власності; існує також інша позиція – про можливість застосування до відносин спільного володіння інтелектуальними правами за аналогією положень законодавства про спільну часткову власність. Але, як зазначає авторка, допустимість такої аналогії та її доцільність видається сумнівною з огляду на різні об'єкти речових відносин і відносин інтелектуальної власності та різні режими їх правового регулювання [19, с. 151].

На думку В. Дмитренко, на торговельні марки, комерційні найменування авторства не виникає, тому такі об'єкти можуть бути об'єктами спільної сумісної власності, якщо під час їх створення та/або набуття прав, а також розвитку таких об'єктів права інтелектуальної власності використано спільні кошти подружжя [20, с. 55]. Свою позицію автор обґрунтовує, зокрема, тим, що саме творчий характер більшості результатів інтелектуальної діяльності унеможлиблює їх віднесення до спільної сумісної власності подружжя, що зумовлено тісним взаємозв'язком творчого результату з особою автора. Також вказує, що для того, щоб створені об'єкти права інтелектуальної власності, які не належать до результатів творчої діяльності, можна було віднести до спільної сумісної власності подружжя, необхідно з'ясувати мету створення об'єктів права інтелектуальної власності [20, с. 55].

В. Вінтоняк, досліджуючи питання поділу корпоративних прав під час поділу спільної сумісної власності подружжя, зазначає, що той з подружжя, який опосередковано брав участь у формуванні статутного капіталу товариства, під час поділу спільного майна подружжя може розраховувати: 1) на поділ одержаних доходів (дивідендів), отриманих іншим з подружжя; 2) на частину майна, одержаного учасником товариства у разі його виходу з товариства; 3) на частину майна, що одержане учасником товариства у разі ліквідації товариства; 4) на компенсацію вартості частини спільних коштів (майна), які були використані одним із подружжя для внесення вкладу до статутного капіталу чи за які були придбані акції; для того з подружжя, який є учасником юридичної особи, право власності трансформується в корпоративне право, відповідно до якого його учасник набуває всіх правомочностей на участь в управлінні юридичною особою, отриманні прибутку тощо. Для того з подружжя, який не є учасником юридичної особи, таке право трансформується у право вимоги до іншого з подружжя [21, с. 48]. Такий підхід до поділу корпоративних прав враховує, що є неприпустимим необґрунтоване пряме втручання у діяльність товариства під час поділу майна подружжя. Тут враховуються як інтереси подружжя, що не є учасником товариства, так і інтереси самого товариства.

Отже, єдності серед науковців щодо віднесення майнових прав на торговельну марку до складу спільного майна подружжя немає; їх думки з цього приводу є діаметрально протилежними.

З погляду підприємця, встановлення режиму спільного сумісного майна на торговельну марку впливає на його права та інтереси як господарюючого суб'єкта. Володіння іншим з подружжя, який не вказаний у відповідному свідоцтві на торговельну марку, майновими правами на неї може зумовити перешкоди веденню бізнесу володільцеві торговельної марки, адже тоді імовірно є ситуація, коли кожен з них матиме право заборонити іншому використовувати торговельну марку, а це вже вказує на недоцільність такого розподілу прав, оскільки результатом їх реалізації є втручання у підприємницьку діяльність та наявність ризиків нанесення згубного впливу на виробництво.

Сутність торговельної марки полягає в тому, що її використання можливе лише у господарській діяльності, а тому надавати права на неї негосподарюючому суб'єкту при тому, що вона безпосередньо використовується підприємством або фізичною особою-підприємцем, позбавлене логіки.

З огляду на те, що визнання майнових прав на торговельну марку спільним сумісним майном подружжя має наслідком наділення правами другого з подружжя по відношенню до торговельної марки, отже – й до діяльності господарюючого суб'єкта, доцільно буде і в цій ситуації врахувати правила, застосовні під час поділу доходів, одержаних від реалізації корпоративних прав.

Аналізуючи вищевказані статті СК України, вбачається логічним припустити, що виокремлення з усього обсягу майна конкретних об'єктів, які можуть або не можуть бути спільним майном, покликано усунути можливі сумніви у разі виникнення тієї чи іншої ситуації щодо належності майна до спільної власності, чи до особистої. Проте, беручи до уваги неузгоджену судову практику щодо поділу майнових прав на торговельні марки, висновуємо, що загалом питання щодо можливості розподілу майнових прав інтелектуальної власності на ті, що є (можуть бути) особистим майном, а які ні, у нормах СК України залишилось поза увагою.

Чинниками, що визначають майно, яке належить до спільної сумісної власності подружжя, є факт реєстрації шлюбу, набуття майна за час шлюбу. Існує презумпція спільності власності, яка може бути спростована тим, хто такий режим майна заперечує. Спеціальний закон, що регулює порядок використання торговельних марок, не вказує прямо на їх належність до спільного майна подружжя; норми СК України не включають їх ані до переліку особистого майна, ані до переліку спільного майна; норми ЦК України неможливо щодо цього тлумачити однозначно через відсутність у них чіткості формулювання; судова практика настільки неузгоджена, що за наявності двох схожих справ все ж неможли-

во спрогнозувати результат їх вирішення. Отже, є необхідність законодавчо закріпити, які права інтелектуальної власності входять до складу спільного майна подружжя, а які ні.

Беручи до уваги вищезазначені наслідки поділу майнових прав на торговельну марку для ведення підприємницької діяльності, вважаємо, що майнові права на торговельну марку треба віднести до категорії, на яку не поширюється режим спільної сумісної власності подружжя. Слідуючи принципу справедливості і розумності, доцільним є визначити одному з подружжя грошову виплату у виді частки від вартості цих прав або доходів, отриманих внаслідок підприємницької діяльності за період ведення бізнесу, коли подружжя перебувало у шлюбі; після розірвання шлюбу доходи, отримані підприємцем, мають вважатись особистим майном правовласника, і виділення з них частки для виплати колишньому подружжю не має проводитись.

Отже, доходимо висновку, що режим спільного майна не може бути застосований до майнових прав на торговельну марку, а дієвим способом для вирішення проблеми розподілу майнових прав на торговельну марку є одночасне вдосконалення положень:

– ст. 57 СК України – шляхом доповнення нормою про те, що другий з подружжя має право на частину доходів, одержаних під час шлюбу від реалізації майнових прав на торговельну марку, та на частину вартості прав, у разі передавання прав на торговельну марку;

– ч. 2 ст. 190 ЦК України – шляхом виключення з неї вказівки на те, що «майнові права визнаються речовими правами».

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: прийнятий 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Тарасовський Ю. Кількість ФОПів в Україні перевищила 2 млн. Приріст малих і середніх бізнесів б'є довоєнні рекорди. *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/news/kilkist-fopiv-v-ukraini-perevishchila-2-mln-pririst-malikh-ta-serednikh-biznesiv-be-dovoennirekordi-04092023-15783> (дата звернення: 21.05.2024).
3. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 18 липня 2022 року у справі № 752/23427/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105513614> (дата звернення: 21.05.2024).
4. Постанова Київського апеляційного суду від 26 січня 2023 року у справі № 752/23427/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108862309> (дата звернення: 21.05.2024).
5. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області від 11 листопада 2016 року у справі № 161/11764/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62738001> (дата звернення: 21.05.2024).
6. Постанова Верховного Суду від 06 листопада 2019 року у справі № 161/11764/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86207408> (дата звернення: 21.05.2024).

7. Рішення Заводського районного суду м. Запоріжжя від 20 січня 2022 року у справі № 335/5841/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102784481> (дата звернення: 21.05.2024).
8. Постанова Верховного суду від 22 червня 2017 року у справі № 201/14163/13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67487454> (дата звернення: 21.05.2024).
9. Постанова Верховного Суду від 13 серпня 2019 року у справі № 926/1795/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83669379> (дата звернення: 21.05.2024).
10. Постанова Верховного Суду від 08 травня 2019 року у справі № 646/1750/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82001334> (дата звернення: 21.05.2024).
11. Рішення Деснянського районного суду міста Києва від 20 січня 2020 року у справі № 754/2704/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87299861> (дата звернення: 21.05.2024).
12. Постанова Верховного Суду від 24 листопада 2021 року у справі № 675/347/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101712231> (дата звернення: 21.05.2024).
13. Постанова Верховного Суду України від 02.10.2013 у справі № 6-79цс13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/34180776> (дата звернення: 21.05.2024).
14. Постанова Верховного Суду України від 03 червня 2015 року у справі № 6-38цс15. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/44666116> (дата звернення: 21.05.2024).
15. Постанова Верховного Суду від 07 травня 2019 року у справі № 490/1408/15-ц. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/81661530> (дата звернення: 21.05.2024).
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «КІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 р. у справі № 1-8/2012. URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/339017339082> (дата звернення: 21.05.2024).
17. Крат В. Спільність прав на торговельну марку крізь призму практики Верховного Суду. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/183/spilnist-prav-na-torhovelnu-marku-kriz-pryzmu-praktyku-verkhovnoho-sudu> (дата звернення: 21.05.2024).
18. Крат В. Торговельна марка як об'єкт права інтелектуальної власності. *МЕН*. 2017. № 5(95). С. 142–154. URL: <http://yuradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/11/Krat.pdf> (дата звернення: 21.05.2024).
19. Яркіна Н. Спільні права інтелектуальної власності: їх виникнення та здійснення. *Проблеми цивільного права. Вісник*. № 4(63). С. 145–155. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6185/1/Yarkina_145.pdf (дата звернення: 21.05.2024).
20. Дмитренко В. В. Щодо можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до спільної сумісної власності подружжя. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 50–56. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6295a51a-d6fe-4610-b9fd-3fba016e9a41/content> (дата звернення: 21.05.2024).
21. Вінтоняк Н. Д. Поділ корпоративних прав при поділі спільної сумісної власності подружжя. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. 2015. Вип. 38. С. 40–51. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9031/1/916-Article%20Text-1816-1-10-20191025.pdf> (дата звернення: 21.05.2024).

Natalia Pietukhova. A legal regime of trademark property rights that have arisen during marriage of the owner

The article highlights problematic issues in the field of intellectual property, in particular, it raises the question of recognition of trademark property rights as joint property of spouses. It ana-

lyzes aspects that should be taken into account when deciding upon separation of ownership interest between spouses, where one of the spouses is an individual person – entrepreneur (FOP). We have defined the ways of improving legislative acts regarding settlement of the trademark property rights separation, having analyzed current legislation, decisions of courts of different levels, and the subject scientific literature.

It was established that legal regulations that cover the legal regime of rights to the above-mentioned object of intellectual property were imperfect, thus causing significant difficulties for business. At the same time, the Civil Code of Ukraine is quite clear in its regulations related to the legal regime of proprietary rights and joint ownership. However, when the rights to objects of intellectual property, including the trademark property rights, are concerned, national legislation does not provide unambiguous rules for acquisition and implementation of joint rights, including in situations when several persons claim their rights for the same trademark property. The above-mentioned is relevant primarily for the trademark property rights registered by married individual entrepreneurs. We have studied the issue of extending the provisions of the Civil Code of Ukraine on the joint proprietary rights and separation of property between spouses to relations that covered trademark property rights, since the intellectual property rights do not belong to proprietary rights, but constitute a separate type of so-called «exclusive rights». We established that the Family Code of Ukraine lacked any provisions regarding the legal regime of property rights to objects of intellectual property acquired within marriage.

On the basis of the studied materials, we developed the foundations of a clear and well-grounded approach to the improvement of current legislation in terms of legal certainty of ownership of trademark property rights acquired within marriage and further allocation of such rights.

As a result of the study, we proposed to amend the Family Code of Ukraine with a provision which would determine that a spouse not specified in a certificate of trademark registration, should be entitled to a part of income received by another spouse from using trademark property rights and a part of the right value upon transfer of the trademark right, as well as to amend the wording of Article 190 of the Civil Code of Ukraine in order to eliminate contradictions that may arise while solving the issue of separating intellectual property rights by excluding an indication that ownership interest is recognized as proprietary rights.

Keywords: intellectual property, joint tenancy, property rights, trademark, commercial name, business entity, protection of rights, sphere of business.